

۱۵۲۰۳۶

بسم الله الرحمن الرحيم

مجسمه برنزی
اشکانی

ارشاه

سرزمین مردان مولادین

رستم بهراد رزی

طهران - اندیشه‌نو انتشاراتی - ۱۳۹۶

Tehran _ Əndişə_i Nov İntişaratı _1396

سرشناسه	بهراد رزی، رستم، ۱۳۵۳-
عنوان و پدیدآور	ارشه: سرزمین مردان پولادین / رستم بهراد رزی؛ ویراستار، پانویس، و مقدمه اکبر آزاد
مشخصات نشر	تهران: اندیشه نو، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	۳۹۲ ص؛ ۱۴/۵ X ۲۱/۵ س.م.
شابک	۲۵۰۰۰ ریال ۲-۱۰۶-۱۷۹-۶۰۰-۹۷۸:
وضعیت فهرست نویسی	فیا:
موضوع	ارشق، منطقه
موضوع	(Arshaq Region (Iran :
موضوع	ارشق، منطقه -- جغرافیای تاریخی
موضوع	Arshaq Region (Iran) -- Historical geography:
رده بندی کنگره	۱۳۹۶ ب ۹۷۳ ر / DSR ۲۰۷۳:
رده بندی دیویی	۹۵۵ / ۳۴:
شماره کتابشناسی	۴۷۸۹۹۳۰:

مرکز نشر و فروش
کتابهای
دستیاری

انتشارات اندیشه

ارشه سرزمین مردان پولادین

تألیف: رستم بهراد رزی

ویراستار، پانویس و مقدمه: اکبر آزاد

طرح روی جلد: سید حسین صفایی

تنظیم کامپیوتری: ماوی چیچکلر - تلفن: ۰۹۱۷۰۷۰۱۶۴۳

نوبت چاپ: چاپ اول - تهران - ۱۳۹۶

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۲۵۰۰۰ تومان

شابک: ۲-۱۰۶-۱۷۹-۶۰۰-۹۷۸ ISBN

مرکز نشر و پخش: اندیشه نو - تلفن: ۰۲۱ - ۶۶ ۹۵ ۳۹ ۵۹

۱- تهران، خ. انقلاب، روبروی دانشگاه تهران، مجتمع فروزنده، زیرهمکف، پلاک ۱۰۱

۲- استان اردبیل - شهر رزی - خیابان انقلاب - ارشک چاپ خاناسی

تلفن و تلگرام: ۰۹۳۵۳۱۲۵۴۵۶ : ۳۲۵۸۲۴۵۴ - ۰۴۵

فهرست

صفحه	عناوین
۷	مقدمه / اکبر آزاد
۲۵	مقدمه مؤلف
۲۹	تاریخ منطقه ارشه (ارشق)
۴۹	قلعه‌های منطقه ارشه (ارشق)
۵۸	قلعه قهقهه (قاهه قلاسی)
۷۲	کاروانسرا - شاه عباسی در روستای قانلی بلاق
۷۸	مقبره سید عماد الدین - سید ابراهیم و در روستای رحیم‌بیگلو
۸۳	امامزاده‌ها و زئار تاریخی - روستای گ ده کهریز
۹۱	قبرستان تاریخی - روستای گ ده کهریز
۹۲	بذ آقا (بوز - بید) محل دفن فیض‌الله در تاریخ
۹۴	عباس بذائی
۹۶	بابک خرم‌دین
۹۸	شاه اسماعیل صفی
۱۰۰	تپه‌های باستانی و تاریخی منطقه ارشق
۱۰۶	دیگر آثار
۱۱۱	جغرافیای طبیعی
۱۱۱	موقعیت جغرافیایی منطقه ارشق
۱۱۵	آب و هوا و اقلیم
۱۱۶	پوشش گیاهی و جانوری
۱۱۷	گیاهان دارویی در منطقه ارشق
۱۶۵	معادن منطقه
۱۶۶	سدها و آبگیرهای منطقه ارشه
۱۶۶	آب در منطقه ارشه (ارشق)
۱۶۷	احداث سدها
۱۶۸	احداث کانالهای آبیاری
۱۶۹	احداث چاهها
۱۷۰	قناتها
۱۷۱	آبهای سطحی
۱۷۲	آبهای زیرزمینی
۱۷۳	سدهای احداث شده
۱۷۳	مروه بندی روستاهای ارشق بر اساس عوامل طبیعی
۱۷۴	جغرافیای انسانی

۱۷۴	جغرافیای اقتصادی
۱۷۸	صنای دستی
۱۷۸	قالی بافی و جوراب بافی
۱۸۰	طرز تهیه پارچه شار (شار یا شال)
۱۸۱	پوشش زنان منطقه
۱۸۳	دامداری
۱۸۶	حمل و نقل
۱۸۷	نه کل مسکن
۱۸۸	رابط اجتماعی و فرهنگی
۱۹۰	آداب و رسوم، مراسم مذهبی و ... در ارشق
۱۹۰	موسیقی سنتی
۱۹۳	مراسم و بناس تسم
۱۹۵	تکم
۲۰۶	مراسم قبل از عید نوروز
۲۱۲	مراسم شب عید نوروز
۲۱۴	مراسم عروسی در ارشق
۲۲۱	اعتقاد عامیانه مردم در قدیم
۲۲۵	نام روزهای هفته و ایام مخصوص در سال و هاسبت آن
۲۴۱	نمونه‌هایی از ادبیات فولکلوریک ۱
۲۵۰	بازیهای محلی
۲۶۹	غذاهای محلی
۲۷۳	زبان مادری و وضعیت آموزش در منطقه
۳۰۴	نمونه‌هایی از ادبیات فولکلوریک ۲
۳۱۵	جغرافیای تاریخی
۳۱۶	جغرافیای سیاسی
۳۱۷	پیدایش شهر نشینی
۳۱۸	رزی (رضی) مرکز منطقه ارشق
۳۱۹	تاریخ سیاسی منطقه ارشق
۳۲۲	فرقه دمکرات آذربایجان در منطقه ارشق
۳۳۱	دلاوریهای مردم ارشق در مقابله با تعرضات در سال ۱۳۲۷
۳۳۳	ادارات و شرکت‌های دولتی منطقه ارشق و رضی
۳۳۷	افراد بنام منطقه در تاریخ معاصر
۳۳۸	نویسندگان و اهل قلم
۳۸۵	موخره
۳۸۷	منابع

مقدمه

«ارشه *arşa*» که املاي آن در منابع رسمي به شکل «ارشق *arşaq*» ثبت شده است، نام تاريخي منطقه‌اي نسبتاً وسيعي در آذربايجان و در استان اردبيل مي‌باشد. اين سرزمين تاريخي بين چند شهر، از جمله اردبيل، نمين، مشكين شهر، خيوو، گرمي (اونگوت)، پارس آباد (موغان شهر)، سرحدات جمهوري آذربايجان و... واقع شده است. به عبارت ديگر اراضي منسوب به منطقه ارشه تقريباً از ابتدای خروجی غربی شهر اردبیل به سوی دشت موغان شروع شد و تا آنسوی گردنه روستای آغ‌بولاق گدوک و ابتدای روستای لنگان، از آنجا بخش اونگوت گرمی و ... امتداد دارد. اراضي این منطقه بر اساس تقسیمات کشوری به طور عمده در ترکیب دو شهر اردبیل و مشكين شهر (خیوو، فرا) گنجانده است. علاوه بر اینها بعضی از روستاها و قسمتهایی از اراضي حاشیه‌ای این منطقه تاريخي بر مبنای نزديکی به شهرهای هم جوار از ترکیب منطقه ارشه منتزع و در ترکیب شهرهای نزديک و همجوار قرار گرفته است. با این حال به اساس شاخصه‌های تاريخي و فرهنگي که در منطقه ارشه وجود دارد می‌توان آنرا از ساير مناطق تفکیک کرد:

با آنکه بوميان منطقه به طوايف مختلفی منسوب هستند ولی به طور کلی خود را ارشه‌لی *arşəli* می‌دانند. که به معنی اهالی و منسوبين به منطقه

اوشه می باشد. اهالی مناطق همجوار نیز بومیان این منطقه را به همین نام می شناسند.

زبان اهالی اوشه زبان ترکی آذربایجانی می باشد و آنرا با لهجه ی خاص خود تکلم می کنند. وجود بعضی شواهد تاریخی نشان می دهد که اهالی این منطقه و بعضی نقاط دیگر قبل از آمدن سلجوقیان به منطقه به زبان ترکی تکلم می کرده اند. در این باره شواهد تاریخی فراوانی وجود دارد که در ادامه به آن مورد اشاره می شود:

مرحوم سید نفیسی از نویسندگان شناخته شده، در کتاب تألیفی خود به نام «بابک خرمین»^۱ و «آذربایجان» می نویسد:

«سرزمین بابک از سور، خرب، جده، اردبیل و مرند^۱ و از سوی مشرق به دریای خزر و ناحیه شماخی و اروان و از سوی شمال به دشت مغان یا موقان و کرانه رود ارس و از مغرب به نواحی جلفا و نخجوان و مرند می رسد یعنی شامل ناحیه اردبیل و دشت رفان و ارس و اردوباد و جلفا و نخجوان و مرند کنونی بود.^۲ جایگاه وی در قسمت شمالی کوهستان سبلان بوده و بواسطه دشواری راه ها و سردی این ناحیه و کوه های بلند مدت های مدید کسی بر ایشان دست نمی یافت و بیش از سی سال هرچه

۱ - در ادامه این متن مشخص شده است که مرند در غرب واقع قرار دارد.

۲ - بر اساس شهادت منابع تاریخی، دایره اقتدار بابک تا حدود همدان گسترش داشته است.

سپاه بجنگ خرم‌دینان فرستادند کاری از پیش نبردند و سرانجام به خیانت بر بابک دست یافتند.

تاریخ نویسان آنزمان جایگاه بابک را کوهستان بڈ (بفتح با و تشدید ذال) نام برده‌اند و بعضی بصیغه‌ی تشبیه «بذین» می نویسند و از اینجا پیدا است که دو آردیل یکدیگر باین نام بوده است. چنان مینماید که کوهستان بڈ یا بذین همان ناحیه کوهستانی جنوب دشت موققان (مغان امروز) بوده باشد.^۳

سعید نفیسی در همان کتاب و به نقل از کتاب المسالك و الممالك می نویسد:

«ابن خردادبه در کتاب المسالك و الممالك مسافت‌های آبادی‌ها را از اردبیل تا شهر بڈ جایگاه بابک چنین معلوم کرده است: از اردبیل تا خش (بضم خا و سکون شین)^۴ هشت فرسنگ و از آنجا تا برزند شش فرسنگ (پس از اردبیل تا برزند چهارده فرسنگ راه بود، برزند ویران بود و افشن آنرا آباد کرد، از برزند تا سادراسب که نخستین خندق افشین آنجا بود دو فرسنگ (پس از اردبیل تا سادراسب شانزده فرسنگ بود)، از آنجا تا زهرکش که خندق دوم افشین بود دو فرسنگ (پس از اردبیل هیجده فرسنگ مسافت داشته است)، از آنجا تا دوالرود که خندق سوم افشین

۳- سعید نفیسی، «بابک خرم‌دین دلاور آذربایجان»، تهران، انتشارات کتابفروشی فروغی، ۱۳۴۸، ص ۳۶

۴- تاکید (سپاه کردن) - «خش» و خط کشیده شده زیر مطلب) از من است.

بود دو فرسنگ (پس از اردبیل تا دوال رود بیست فرسنگ بوده است) و از آنجا تا بد شهر بابک یک فرسنگ. ازین قرار از اردبیل تا بد، شهری که بابک در آن مینشسته، بیست و یک فرسنگ راه بوده است.^{۵)}

سعید نفیسی سپس ادامه می دهد:

«ازین آبادانی ها که ابن خردادبه نام می برد امروز تنها دو آبادی باقی است:

نخست خش که امروز آذربایجان ایران بنام «کشا» (بضم اول)^{۶)} معروفست، دیم برزند»^{۷)}

در اینجا آنطور مورد نظر می باشد این جمله سعید نفیسی می باشد:

«نخست خش که امروز آذربایجان ایران بنام «کشا» (بضم اول) معروفست،»

سعید نفیسی به دو نام «خش» و «کشا» تأکید دارد. این هر دو همانطور که مرحوم نفیسی در فوق اشاره کرده است می است که به یک مکان معین اطلاق دارد. البته در نقل قول مرحوم سعید نفیسی از کتاب المسالك و الممالك تألیف ابن خردادبه بر ساکن بودن عربان «خش» از نام «خش» تأکید شده است: «از اردبیل تا خش (بضم خا و ساکن شین) هشت فرسنگ»

۵ - سعید نفیسی، «بابک خرمدین دلاور آذربایجان»، تهران، انتشارات کتابفروشی فروغی، ۱۳۴۸، ص ۳۶

۶ - تأکید (سیاه کردن) «خش» و «کشا» و خط کشیده شده زیر آنها (از من است).

۷ - سعید نفیسی، «بابک خرمدین دلاور آذربایجان»، تهران، انتشارات کتابفروشی فروغی، ۱۳۴۸، ص ۳۶

به نظر من این تأکید صحیح نمی‌باشد و تلفظ صحیح آن به **خُش** (ضم خا و فتح شین Xoşə) می‌باشد. چون خود مرحوم سعید نفیسی شکل دوم تلفظ آنرا «کُشا» (بضم اول) مشخص کرده است. در اینجا لازم است اندکی با دقت به تغییرات کلمه «خُش» (بضم خا و سکون شین) و تبدیل آن «کُشا» (بضم اول koşa) توجه کنیم:

حرف «خ=X» به حرف «ک=k» تبدیل شده است.

حرکت (ـُ) ضمه به حرف صدادار O تلفظ خود را حفظ کرده است.

حرف «ش=ş» تلفظ خود را حفظ کرده است.

سکون ـ به حرف صدادار (d=) تبدیل شده است.

و نکته همینجاست: تبدیل شدن ـ کن با الف به نسبت مشکل‌تر و دور از

ذهن‌تر از تبدیل شدن فتحه (ə=ـَ) به الف !!! می‌باشد

بنابراین تلفظ صحیح آن چنین خواهد بود:

«خُش» (ضم خا و فتح شین Xoşə) ↔ «کُشا» (بضم اول koşa)

«خُش Xoşə» ↔ «کُشا koşa» که با املاي ترکی اذر ـ ـی به شکل

زیر می‌توان نوشت:

«خوشه Xoşə» ↔ «کوشا koşa» امروزه در منطقه ارشه، آنرا به شکل

زیر تلفظ کرده و می‌نویسند:

«خوشه Xoşə» ↔ «قوشه Qoşə» ↔ «کوشا koşa» ↔ «قوشا Qoşa»

فرم املای «قوشه Qoşə» در فرهنگ آبادیها و مکانهای مذهبی کشور
تألیف دکتر محمدحسین پاپلی یزدی و سایر فرهنگهای جغرافیایی کشور
نیز ثبت شده است.^۸

در کتب لغت ترکی در معنای قوشه ویا قوشا آمده است:

قوشا: (۱) جفت، دوتایی، زوج. (۲) بهم متصل، بهم پیوسته، توأمان، همراه،
صمیمه. (۳) موازی.^۹

و در منطقه ارشق قوشا نام دو قصبه است. یکی را آشاغی قوشا (قوشای
پایین) و دیگری را یوخای قوشا (قوشای بالا) می گویند. از بین این دو قصبه
یک رود کم آب به تقاطع صلی بنام «قوشا چایی» می گذرد (که نام خود
را از قصبه های مورد تالافت کرده است). و چون این دو قصبه در دو
سوی رود مذکور و به موازات هم ایجاد شده اند به این نام نامیده شده اند
و احتمالا در آغاز نام قوشا کند را داشته اند. و به مرور ایام و برای سهولت
تلفظ و بیان و به منظور رعایت اختصار پسوند «کند» از انتهای نام آن
حذف شده است.

در تقریبا ۱۲۰۰ سال پیش (بیش از دویست سال پیش از آمدن سلجوقیان)،
در ایام ظهور نهضت بابک دو قصبه قوشا، یکی از مراکزی بوده که
نیروی خلافت عباسی و نیروی های بابک از آنجا به عنوان پایگاهی بر علیه

۸- دکتر محمد حسین پاپلی یزدی، فرهنگ آبادیها و مکانهای مذهبی کشور، مشهد، نشر بنیاد پژوهشهای

اسلامی آستان قدس رضوی، ص. ۴۲۴

۹- بهزاد بهزادی، فرهنگ آذربایجانی - فارسی، تهران، انتشارات دنیا، ۱۳۶۹

یکدیگر سود جسته‌اند و نام آنرا در تاریخ ماندگار کرده‌اند. دو قصبه قوشا مانند سایر مناطق ارشه یک منطقه تاریخی است علاوه بر دارا بودن گورستانهای تاریخی دارای حداقل دو - سه فقره تپه باستانی میباشد که می‌تواند بقایای قدیمی قصبه‌ها می‌باشند.

در اینجا می‌سیم به اصل مطلب:

در تقریباً ۱۲۰۰ سال پیش نام دو قصبه در محدوده قلمرو بابک دارای نام ترکی می‌باشد با یک حساب ساده و به چند دلیل می‌توان فهمید که قدمت دو قصبه قوشا باید بسار بیش از ۱۲۰۰ سال باشد:

دو قصبه قوشا که در دو سر رود دو چایی بنا شده است به طور طبیعی نمی‌تواند به یک باره بنا شده باشد، بلکه ابتدا یکی از دو قصبه بنا شده و سپس به دلایل مختلف از جمله ازدیاد جمعیت و اختلافات احتمالی پیش آمده بین ساکنین قصبه اول و یا به هر دلیل دیگر، گروهی از مردم در نقطه مقابل قصبه اول به مرور و یا به یک باره اقدام به ایجاد قصبه جدیدی (دوم) کرده‌اند. با ساخته شدن قصبه دوم و به مرور زمان به نام قوشا کند و یا آشاهی قوشا (قوشای پایین) و یوخاری قوشا (قوشا بالا) نامیده شده و مشهور گشته‌اند. با توجه به اوضاع جمعیتی، اقتصادی و معیشتی ۱۲۰۰ سال پیش و پیشتر از آن، خود همین روند؛ یعنی روند ایجاد دو قصبه و نامیده شدن آنها می‌تواند ده‌ها و بلکه صدها سال طول بکشد و به عبارتی متعلق به دوران پیش از اسلام باشد.

نکته قابل توجه دیگر این است که، تا زمانی که ساکنین این دو قصبه و آبادیهای مجاور آن ترک نشین نباشند نمی توانستند دارای نام ترکی باشد. البته شواهد دیگری نیز وجود دارد که بحث کردن از همه آنها در حوصله‌ی این نوشته نمی‌گنجد.

منطقه ارشه دارای برخی ویژه گیهای تاریخی، فرهنگی و زبانی خاص می‌باشد که آنان را از دیگران تفکیک می‌کند. به عنوان مثال: در لهجه ترکی رایج در ارشه، حرف «گ = g» نسبتاً کاربرد فراوان دارد. در بسیاری موارد حرف «ی = y» رایج در دیگر لهجه‌های ترکی را «گ = g» تلفظ می‌کنند این مشخصه بعضاً حتی در تلفظ کلمات دخیل نیز اعمال می‌شود. مانند این کلمات دخیل:

«مریم = *maryam*» و «ولی الله = *valiyyollah*» که در لهجه مردم ارشه به شکل زیر تلفظ می‌شود:

«مرگم = *margam*» و «ولی گوللا = *valigolla*»

از دیگر ویژه گی‌های زبانی این منطقه ارشه این است که در محاورات اهالی بومی آن تعداد نسبتاً زیادی لغات به کار می‌رود. که می‌توان گفت خاص این منطقه تاریخی و فرهنگی می‌باشد و در دیگر لهجه کمتر کاربرد دارد و یا اصلاً به کار نمی‌رود.

هرچند با گسترش ارتباطات، دامنه نفوذ لهجه عمومی افزایش یافته است. با این حال، اهالی هنوز هم توانسته‌اند تا حدود زیادی خصوصاً در روستاها ویژه گیهای زبانی خود را حفظ کنند!

**

منطقه ارشه علاوه بر آنکه یک پیوستگی عمومی با تاریخ، تمدن و فرهنگ مناطق اربیل، مشکین شهر (خیوو) گرمی، دشت موغان و... دارد؛ برای خود خصوصیهایی نسبتاً ویژه‌ای نیز دارد. یکی از این خصوصیت‌های تاریخی فرهنگی سلف که نشان دهنده سابقه تمدنی درخشان چند هزارساله‌ی آن است؛ وجود تعداد زیادی سایت‌ها و تپه باستانی، قلعه‌ها و نیز گورستان‌های تاریخی است. یکی از نمونه‌های بارز آن سایت باستانی «شهر یثری» می‌باشد که در حدفاصل منطقه ارجه arcə و ارشه arşə :

منطقه ارجه = ارجق $\leftrightarrow \text{arcə} = \text{arcəq}$ مشکین شهر (خیوو) و

منطقه ارشه = ارشق $\leftrightarrow \text{arşə} = \text{arşəq}$ مشکین شهر (خیوو) قرار دارد.

اگر سایت‌ها و تپه‌های باستانی، قلعه‌ها و نیز گورستان‌ها و سایر آثار و بقایای باستانی منطقه شمارش شود؛ تعداد آنها بیش چند هزار مورد خواهد بود.

گورستان‌های باستانی منطقه ارشه که مشهور به :

«گاویر قبری» gavir qabri و یا «گووور قبری» govur qabri می‌باشند و

حداقل سه نوع از این گورستان‌ها شناخته شده هستند:

۱- گورستان‌هایی که قبرهای آن دارای گور خمره است. یعنی اجساد مردگان هنگام دفن به شکل قرار گرفتن نوزاد در رحم مادر، در درون خمره‌های سفالی بزرگ قرار داده شده است. و معمولاً یک و یا دو جسد به همراه بعضی اشیاء شخصی و ضروری برای مردگان در درون خمره‌های سفالی، دفن می‌شده‌اند. این گونه گور خمره در نزدیکی بعضی چشمه و در محل شب‌دار دفن می‌شده‌اند. نمونه‌هایی از این گورها به طریق عملی کاوش و نتایج آن منتشر شده است.

۲- گورستان‌هایی که دارای گور دخمه‌های دست‌ساز هستند و در عمق تقریبی ۵۰ تا ۱۰۰ سانتی‌متری در محلی نسبتاً هموار دفن شده است. در هر دخمه به‌طور عمومی بین یک، چند تا ده جسد را به همراه بعضی اشیاء شخصی و ضروری مردگان دفن کرده‌اند.

۳- گورستان‌هایی که در قبرهای آن فقط یک نفر دفن شده است. و به احتمال قوی بعضی از این گورستانها متعلق به ملزمان است.

این گورستانها با آنکه باقی مانده از ادوار مختلف می‌باشد ولی دارای ویژه‌گی‌هایی هستند که مخصوص این منطقه است و...

در زمان رژیم پهلوی و بعد از جریان موسوم به انقلاب سفید؛ مستشاران آمریکایی به بهانه‌ی کمک به راه اندازی «کشت و صنعت دشت موغان»، در پارس‌آباد (موغان شهر) و علیرضاآباد دشت موغان مستقر شدند. اما آنها قبل از آنکه به راه انداز «کشت و صنعت موغان» کمک کنند؛ اقدام به

غارث و چپاول آثار تاریخی منطقه دشت موغان و آرشه ... نمودند. عوامل وابسته به آمریکاییها به نام مأمور مرکز، ضمن فعالیت در منطقه، اقدام به جمع آوری کتب خطی، آثار نفیس و عتیقه کرده و در عین حال در منطقه با تحریک افراد سودجو، فرصت طلب و ناآگاه، آنها تشویق به حفاریهای غیر مجاز در سایتهای باستانی این مناطق می نمودند. آن طور که شاهدان عینی نقل می کنند آمریکایی همراه و بعضاً هر هفته اشیاء ارزشمند نفیس و عتیقه را که مفت و بعضاً در مقابل مبلغ ناچیزی بدست می آوردند، جمع آوری کرده و به شبهه های مختلف از طریق اردبیل و یا تبریز به تهران انتقال داده و از آنجا بی هیچ مانعی از کشور خارج می کردند.

البته همانطور که در فوق اشاره شد، در یکی دو مورد نیز بر روی این گورستانها به طور رسمی کاوش باستان شناسانه به عمل آمده که نتایج آنها به صورت کتاب علمی - تحقیقاتی منتشر شده است.

یکی از باور عامه مردم آرشه محترم دانستن آتش است. ولی این احترام به آتش با اعتقادات زرتشتی متفاوت می باشد.

زرتشتیان در باور خود عناصری مانند آب، آتش و خاک را مقدس می شمارند و استفاده کاربردی از آنها را مذموم و مردود می دانند. در حالی که در باورهای عامه مردم و در فولکلور اهالی منطقه ارشه، ضمن آن که این عناصر را محترم می دارند؛ در عین حال به صورت کاربردی از آنها

بهره‌مند می‌شوند. به عنوان مثال: مردم منطقه ارشه، مانند مردم سایر نقاط آذربایجان در عید چارشنبه سوری^(۱) یعنی شامگاه سه‌شنبه طی جشنی آتش افروخته و از روی آن می‌پرند و درحین پریدن از روی آتش اشعار و اورادی به زبان ترکی می‌خوانند که به وسیله آن تمامی نقاهت و کسالت جود خود را در چارشنبه پایان سال به آتش می‌سپارند و همین کار را سحرگاه ده ز چارشنبه آخر سال با پریدن از روی آب جاری، تکرار می‌کنند. در حالی این اعمال در آیین زرتشتی مذموم و مردود است. زرتشتیان در اعیاد خود به در آتش حلقه می‌زنند و از دور آنرا ستایش می‌کنند و هرگز از روی آن نمی‌پرند.

و یا به عنوان مثال در آیین زرتشتی، مردگان را در خاک دفن نمی‌کنند. بلکه تحت شرایط خاص در دخا، هایی به نام «اُستودان» (= استخوان‌دان) به طرز خاصی قرار می‌دهند که با خاک و زمین تماس نداشته باشد و به مرور ایام از هم متلاشی شده از بین بروند. در حالی که در منطقه ارشه صدها گورستان مربوط به دوران قبل و بعد از اسلام وجود دارد که اهالی جسد مردگان خود را در آن دفن کرده‌اند و بیانگر تفاوت فرهنگی و تفاوت باورهای مردم منطقه در قبل از اسلام با آیین زرتشتی می‌باشد.

همان‌طور که پیش از این در فوق اشاره شد؛ اراضی منطقه ارشه بر اساس تقسیمات کشوری به طور عمده در ترکیب دو شهر اردبیل و مشکین-شهر (خیوو) قرار گرفته است.

قسمتی از اراضی منطقه «ارشه» تحت عنوان «دهستان ارشق شرقی» یکی از ده‌سازمان بخش مرکزی شهرستان اردبیل را تشکیل می‌دهد.

همچنین عمدتاً اراضی منطقه «ارشه»، دو بخش شهرستان مشکین-شهر (خیوو) را تشکیل می‌دهد:

۱- بخش ارشق: شامل دهستان ارشق شمالی و دهستان ارشق مرکزی با مرکزیت شهر «رضی»

۲- بخش مرادلو: شامل دهستان ارشق غربی، دهستان صلوات و دهستان یافت با مرکزیت شهر مرادلو

علاوه بر اینها می‌توان تصور نمود که قسمتی از اراضی حاشیه‌ای منطقه تاریخی «ارشه» به دلیل نزدیکی به شهرهای همجوار در ترکیب آنها قرار گرفته‌اند.

ترکیب جمعیت منطقه ارشه:

جمعیت منطقه ارشه به طور عمده از چهار گروه جمعیتی تشکیل شده است:

اول: مردم بومی تاریخی منطقه که ارشه‌لی نامیده می‌شوند. که توضیحاتی فوقاً درباره آنها داده شد.